

**DINIY MAROSIMLARNING ETNIK RIVOJLANISHI,
DINIY VA MILLY BAYRAMLAR**

Ilmiy rahbar: X.U.Samatov

TATU Samarqand filiali

Kompyuter Injineriing fakulteti

KI23-02 guruh talabasi

Sulaymonov S.F.

Annotatsiya: Ushbu maqolada Islom dinining marosimlari va bu marosimlarning ta'lim-tarbiyaga ta'siri, mohiyati va uning inson hayotida tutgan o'rni, shu bilan birga diniy marosimlarning o'ziga xos xususiyatlari, vazifalari haqida so'z yuritiladi.

Tayanch so'zlar. Din, tarbiya, axloq, e'tiqod, an-a'na, marosim

Diniy marosimlar - fuqarolarning diniy ta'limotlardan, ularning qonun qoidalari va aqidalaridan kelib chiqadigan diniy faoliyat va xatti-harakatlari. Diniy e'tiqod, ibodatning amaldagi ko'rinishidir. Barcha dinning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Diniy tasavvur va sig'inishlar orqali vujudga kelgan. Qadimda odamlar g'ayritabiiy kuchlarga turli marosimlar orqali ijobiy yoki salbiy ta'sir etish mumkin deb hisoblaganlar. Diniy marosimni bajarishda kohinlar, keyinchalik ruhoniylar boshchilik qilgan. Ular o'z marosimlarini asta-sekin muayyan dinning talabi, xususiyati, aqidasi va ehtiyojiga moslagan. Islom dinida aqiqa, amri maruf, xatna, ro'za tutish va ramazon hayiti, qurbonlik qilish va qurbon hayiti, namoz, haj, janoza, sunnat, nikoh, dafn va b. marosimlar bor. Yahudiylikda — ibodat, shanba kuni, tug'ilish, liniy balog'at, nikoh va dafn marosimlari alohida o'rin tutadi. Xristian dini marosimlari misteriyalar (qad. dinlarning maxfiy marosimlari) ta'sirida shakllangan va asosan Iso Masiq shaxsi bilan bog'liq. Xristianlikdagi pravoslav va katoliklar yetti sirli marosim — cho'qintirish, non va vino totish, xushbo'y moy surish, badanni yog'lash, nikoh, tavbatazarru va kashishlik (rohlikka qabul qilish)ni tan oladilar. Protestantlar esa faqat cho'qintirish, non va vino totish marosimini e'tirof qiladilar. Buddizmida ertalabki va kechki ibodat, monaxlarga oziq-ovqat keltirish, tiyilish kuni, dunyoga kelish va balog'at yeshini nishonlash, nikoh, yangi uyga ko'chish, ajdodlarni xotirlash va dafn marosimlari mavjud. Diniy marosimlar, insonlar uchun muhim bo'lgan va ularning hayotida ahamiyatli o'rin tutgan marosimlardir. Bu marosimlar, bir necha millat va dinlarda o'ziga xos adabiyoti, adablari, ibodatlari va rasmiga ega bo'lishi bilan tanish bo'lishi mumkin. Bu marosimlar, insonlarning ruhiy hayotida ham muhim o'rin tutadi va ularning rag'batlari va qiziqishlari bilan aloqada bo'lishadi. Diniy marosimlar, bir ummat yoki dinning ahamiyatli tadbirlari va bayramlari hisoblanadi. O'zbek xalqida

ham bu tadbirlar va bayramlar muhim o'rin tutadi. Bu marosimlar o'zining tarixiy, madaniy va diniy ko'rsatmalariga ega.

Har qanday din uchun shu narsa xarakterliki, ularga ishonuvchi kishilar guruhi ishtirok etadigan doimiy takrorlanuvchi diniy marosimlar va urf-odatlar mavjud. Markaziy Osiyo xalqlarining madaniyati juda qadimiy bo'lib, uning tarixi bir necha ming yillarni o'z ichiga oladi. Xalqimiz madaniyati ham jahon madaniyati bilan yonma-yon yuzaga kelgan va rivojlangan. Birorta xalq madaniyati o'z mamlakati doirasidagina, tor milliy birlikda emas, balki boshqa xalqlar madaniyati bilan o'zaro aloqadorlikda, o'zaro bog'liqlikda, o'zaro ta'sir va aks ta'sir etish asosida rivojlanadi. Tarixdan ma'lumki, o'zbek xalqi madaniyati faqat milliy asosda emas, shu bilan birga umuminsoniy qadriyatlar ta'siri ostida ham o'sdi, rivojlandi. Unga Xitoy, Yunon, Rim, Arab madaniyati, urf-odatlari, jahondagi boshqa madaniyatlar o'zining ijobiy ta'sirini ko'rsatdi. O'z navbatida Markaziy Osiyo xalqlari ham boshqa xalqlar madaniyatining yuksalishiga, umumjahon madaniyati va urf-odatlari taraqqiyotiga o'zining faol ta'sirini ko'rsatdi. Diniy urf-odat va marosimlar bir jihatdan jamiyatda yangicha g'oya hamda tafakkurni vujudga keltirsa, boshqa bir jihatdan esa, to'plangan qadriyatlarni mustahkamlaydi.

Islomiy bayramlar islom dinidagi bayramlar (xursandchilik kunlari) bo'lib, ikkita asosiy bayramdan iborat — Iyd al-Fitr va Iyd al-Adha. Bayramlarning nishonlanishi xalqlar va madaniyatlarga qarab, shuningdek, Islom sektalari (Suniylar Shialar)ga ko'ra turlicha bo'lishi mumkin. Musulmon bayramlari qamariy taqvimga asoslangan bo'lib, shamsiy taqvimga nisbatan har yili surilib boradi. Islom taqvimida 12 oy va 354-355 kun bor. Sunniy va Shia taqvimlari har doim ham bir-biriga muvofiq kelmaydi. Ba'zan ayni bayram shialarda nishonlanayotgan bo'lsa, suniylarda u boshqa kuni, odatda ketma-ket nishonlanishi ham mumkin.

Hayit (arab. iyd — bayram) — musulmonlarning diniy bayrami. Islom an'anasida ikkita Hayit rasman diniy bayram sifatida nishonlanadi: katta Hayit yoki qurbon Hayiti (arab. iyd al-kabir, iyd al-adho) va kichik Hayit yoki ro'za Hayiti (arab. iyd as-sag'ir, iyd al-fitr). Qurbon Hayiti haj marosimi va qurbonlik qilish bilan, ro'za Hayiti esa ramazon oyi nihoyasida og'iz ochish bilan bog'liq. Qurbon Hayiti hijriy zulhijja oyining 10-kunida, ro'za Hayiti esa shavvol oyining 1-kunida bayram qilinadi. Hayitda masjidida ertalab Hayit namozi o'qish, ro'za Hayitida fitr-sadaqa berish (Hayit namozidan oldin), qurbon Hayitida esa qurbonlik qilish va shahrik. islom bilan bog'liq marosimlar yuzaga kelgan. Hayitdagi bu marosimlarga ko'p joylarda xalqlarning mahalliy odatlari — arafa kuni osh ulashish, yangi kiyim kiyish, "hayitlik" berish, sayil qilish, yaqin odamlarini ko'rish va h.k. ham qo'shib ketgan.

Ramazon oyining boshlanishi, musulmonlar uchun eng muhim oy hisoblanadi. Bu oyda roza tutiladi va diniy tadbirlar o'tkaziladi. Ramazon oyining boshlanishi, Islom dinining hijriy yilining birinchi oyining boshlanishiga to'g'ri keladi. O'zbek xalqida

ham bu oyga katta e'tibor beriladi va iftorlik tadbirlari o'tkaziladi. Bayramlar ham o'zbek xalqining hayotida muhim o'rin tutadi. Qurbonlik bayrami, Eid al-Fitr va Eid al-Adha kabi bayramlar ham o'zbek xalqida kutlanadi. Qurbonlik bayrami, qurbonga qurban kesilishi va uning go'shtini qo'shni bilan taqsimlashiga asoslangan bayramdir. Eid al-Fitr esa Ramazon oyining tugatilishiga bag'ishlangan bayramdir.

Bir boshqa muhim diniy tadbir, haj hisoblanadi. Haj, musulmonlar uchun besh marta farz bo'lgan yagona ibodat hisoblanadi. Bu tadbir Makkaga safar qilish va umrani bajarishni o'z ichiga oladi. Haj, Islom dinining eng katta tadbirlaridan biri hisoblanadi va dunyo bo'ylab musulmonlar tomonidan kutlanadi.

O'zbek xalqi o'zining milliy bayramlari ham kutlaydi. Navro'z bayrami, O'zbekiston Respublikasi ramzlari va bayrog'i kabi milliy belgilarga ega bo'lgan bayram hisoblanadi. Bu bayramda bahor kelishini va yangi hayotga boshlashni kutlash uchun ko'plab tadbirlar o'tkaziladi. Boshqa milliy bayramlar, Mustaqillik kuni, Konstitutsiya kuni va Birlashgan Millatlar Tashkiloti kuni ham O'zbekiston xalqining kutlamalari orasida joy olishadi. Diniy va milliy tadbirlar o'zbek xalqi uchun ahamiyatli o'tkaziladi va ularning har biri tarixiy, madaniy va diniy ko'rsatmalar bilan bog'liq bo'ladi. Bu tadbirlar o'zbek xalqining hayotida muhim o'rin tutadi va ularni kutlash, o'rganish va boshqa insoniy qadrlarni ko'zdan kechirish uchun fursatlar yaratadi.

O'zbekiston xalqi, boshqa mamlakatlarda kutlanadigan bayramlarga ham qatnashadi. Masalan, Yangi Yil, Xristianlar tomonidan qutlanuvchi bayram hisoblanadi. Shu bilan birga, Xitoy yangi yilini ham qutlaydi va bu bayramning o'ziga xos tadbirlari mavjud. O'zbekiston xalqi, milliy sport tadbirlarini ham yoqtiradi. Masalan, Oliy Ligada o'yinlar o'tkaziladi va futbol, basketbol, voleybol va boshqa sport turlari bo'yicha musobaqalar o'tkaziladi. Bu tadbirlar, sportning tarqalishiga va milliy sportchilarimizning rivojlanishiga yordam beradi. O'zbekiston xalqi, san'at tadbirlariga ham qiziqadi. Masalan, Sharq Taronalari festivali, O'zbekiston va dunyo bo'ylab mashhur hisoblanadi. Bu festivalda musiqachi va raqschi kabi san'atkorlar ko'plab mamlakatlardan kelib o'tadilar va ularning ijodiy ishlarini ko'rish imkoniyati mavjud bo'ladi. Barcha bu tadbirlar, O'zbekiston xalqining insoniy qadrlarni rivojlantirishga yordam beradi. Ular tarixiy, madaniy va diniy ko'rsatmalar bilan bog'liq bo'lib, O'zbekiston xalqining milliy identitetini saqlashga yordam beradi. Bu tadbirlar o'zbek xalqining hayotida muhim o'rin tutadi va ularni kutlash, o'rganish va boshqa insoniy qadrlarni ko'zdan kechirish uchun fursatlar yaratadi. O'zbekiston xalqi, milliy bayramlarini ham yoqtiradi. Masalan, Mustaqillik kuni, Navro'z va Ramazon hayit bayramlari ham xalqimiz tomonidan kutlanadi. Bu bayramlar, O'zbekistonning mustaqil davlat sifatida rivojlanishini, milliy madaniyatini va tarixini yoritadi. O'zbekiston xalqi, xayriya tadbirlariga ham qatnashadi. Masalan, Ramazon oyida xayriya tadbirlari o'tkaziladi va ko'p kishi xayrda ishtirok etadi. Bu tadbirlar, insoniylik va xayriya ruhini rivojlantirishga yordam beradi. Diniy marosimlar, insonlar uchun

butun dunyoda ko'p yillar davomida ahamiyatli bo'lgan va ularning hayotida muhim o'rin tutgan marosimlardir. Bu marosimlar, bir necha millat va dinlarda o'ziga xos adabiyoti, adablari, ibodatlari va rasmiga ega bo'lishi bilan tanish bo'lishi mumkin. Misol uchun, Islomda Ramazon oyida iftorlik, tajriba qilish va qurbon bayramlari kabi marosimlar mavjud. Bu marosimlar, insonlarning ruhiy hayotida ham muhim o'rin tutadi va ularning rag'batlari va qiziqishlari bilan aloqada bo'lishadi. Bu marosimlar, insonlarga bir-biriga yaqinlashish, xayrlashish va do'stlarni kutlash imkoniyatini beradi. Bu marosimlar, insonlar uchun bir-biriga qarshi hurmatni o'rgatadi va ularning jamiyatdagi o'rinini yuksaltadi. Bundan tashqari, bu marosimlar, insonlar uchun salomatlik, xayrli kasblar va baraka olib kelishi mumkin. Bu marosimlar, insonlarga hayotda qanday yashash kerakligini o'rgatadi va ularning maqsadli hayoti uchun qo'llaniladigan qoidalarni ta'lim etadi. Lekin, avtomatik tizimda ishlaydigan dastur tuzuvchilari kabi, bu marosimlarga qatnashishni bilmaydigan insonlar ham bor. Bu insonlar, ularning jamiyatdagi o'rinlarini kamaytirishi mumkin va ularning o'zlariga xos hayotlarini yo'q qilishi mumkin. Shuning uchun, diniy marosimlarga qatnashishning muhimligi va ularning insonlar uchun ahamiyati haqida bilish kerak.

QO'LLANILGAN MANBALAR RO'YHATI:

1. https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Diniy_marosimlar/ya <https://milliycha.uz/diniy-marosimlar/> saytlari.
2. <https://solncesvet.ru/opublikovannyie-materialyi/diniy-urf---odatlarning-insonlar-dunyoqa.15959331420/>
3. https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Islomiy_bayramlar
4. https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Qurbon_hayiti
5. Beliefnet.com -Beliefnet diniy marosimlar va urf-odatlar, jumladan maqolalar, videolar va interaktiv xususiyatlar haqida juda ko'p ma'lumotlarni taqdim etadi.
6. Sacred-texts.com -ushbu veb-sayt ko'plab dinlarning, shu jumladan diniy marosimlarda ishlatiladigan muqaddas matnlarga bepul kirishni ta'minlaydi
7. X.U.Samatov, H.H.Muhammadiyev, "Dinshunoslik" fanidan o'quvslubiy majmua, Samarqand-2022.
8. Samatov, Khurshid. *"Issues Naqshbandi teaching peace and harmony in society."* Theoretical & Applied Science 2 (2016): 175-179.
9. Ulmasjonovich, Khurshid Samatov. "Mystical and philosophical foundations of human interaction (based on the teachings of makhdumi Azami Kasani)." European Scholar Journal 2.11 (2021).